

18⁹⁸ - 19⁸²

Pieter Kapenga

Foto: familiearchief.

40 De Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog weigerde hoofdagent Pieter Kapenga (1898-1982) mee te werken aan de wegvoering van de Kamper joden. Als gevolg van deze principiële houding belandde hij in de concentratiekampen Vught en Dachau.

Gezagsgetrouw

Op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen Nederland binnen. Het Nederlandse leger verweerde zich tevergeefs tegen de Duitse overmacht. Na de capitulatie kwam rijkscommissaris A. Seyss Inquart aan het hoofd van het landsbestuur te staan. Het bestaande ambtenarenapparaat stemde toe in samenwerking met dit bestuur. Ook de politie werd onder deze nieuwe overheid gesteld. Het kwam erop neer dat elke politieambtenaar geacht werd samen te werken met de bezetter. Hij kon hooguit op basis van persoonlijke gewetensnood tot andere keuzes komen. Een moeilijk dilemma voor politieambtenaren die van huis uit loyaal aan het koningshuis en gezagsgetrouw aan de overheid waren. Politieambtenaren, aangesloten bij een vakbond, konden niet terugvallen op dit orgaan, omdat alle bonden door de bezetter waren opgeheven. In Kampen was Pieter Kapenga voorzitter van de Bond van Christelijk Politieambtenaren in Nederland.

Moffenknecht

Kampen ging de bezetting in met vijf gesneuvelden medeburgers: Arend de Jong kwam om door een ongeval als luchtwachtpost en de militairen Jacob van Zuijlen, Jan Edink, Roelof Keppel en Kornelis Sleurink vielen in de meidagen. De materiële schade viel mee: alleen de IJsselbrug was door eigen militairen opgeblazen met als doel de vijand tegen te houden. Het was een voordeel dat Kampen een 'goede' burgemeester had in M. Oldenhof, die probeerde Duitse maatregelen tegen te houden of te vertragen. Hij werd dan ook al snel vervangen door de 'moffenknecht' – om in de termen van Kapenga te blijven – jonkheer E.F. Sandberg. Over het algemeen was het politiecursus in Kampen – bestaande uit ruim twintig leden – anti-Duits. Relatief veel Kamper politieagenten doken onder of kwamen in concentratiekampen terecht. Een van hen, de klerk Henk Brunt, die illegaal werk deed, liet daar het leven. Het wrange van deze zaak was dat twee collega's – wachtmeester J. van der Zee en agent J. M. Huitink – hem overleverden aan de Sicherheits Dienst (S.D.), omdat zij het niet aandurfdten hem te laten ontsnappen.

Keuzemoment

Zo kwamen er voor ieder in de loop van de oorlog morele keuzemomenten. De politieambtenaren moesten kiezen tussen samenwerking met de bezetter of niet, een keuze tussen goed en kwaad, met alle consequenties van dien. De Kamper commissaris W.F.O. van der Drift gaf in ieder geval het goede voorbeeld. Hij weigerde het portret van de koningin uit het politie-

Deze kleding droeg 'Häftling Kapenga' in Dachau.

bureau te verwijderen. Dit kwam hem op gevangenschap te staan na verraad door een van zijn eigen personeelsleden. Agent Karel de Geus werd door inspecteur J. de Bruijn, een NSB-ers, geprest nazistische lectuur te lezen. Hij weigerde en dook onder. Op 16 november 1942 moest Pieter Kapenga een beslissende keuze maken. Inspecteur De Bruijn droeg hem op joodse medeburgers uit hun huizen te halen, zodat deze op transport konden worden gesteld. Kapenga weigerde.

'Mijn opa handelde uit humane motieven', vertelde kleinzoon Pieter Treep jaren later. 'Hij zou ook geen andere mensen hebben opgehaald.' Uit Kapenga's dagboek blijkt dat hij een gelovig mens was. Hij was ouderling in de gereformeerde kerk. In

zijn dagboek schreef hij dat God niet onschuldig zal houden eenieder die zich vergrijpt aan de joden. De consequentie van Kapenga's besluit was verstrekkend. Hij werd oneervol ontslagen, ontving geen salaris meer en werd uiteindelijk gearresteerd. Hij kwam in Vught en later in Dachau terecht. Kapenga overleefde deze kampen door zijn sterke gestel, de kameraadschap met medegevangenen en zijn ongebroken geloof in God, in wiens hand hij zijn lot – en dat van zijn gezin – had gelegd.

Kranig heer!

Kampen werd bevrijd op 17 april 1945. De stad was redelijk goed uit de oorlog gekomen, tenminste als men de liquidatie van de joodse medeburgers niet meetelde. Zij waren afgevoerd naar de concentratiekampen en gas-kamers om daar te worden vermoord. Een steen, 'die weent uit de muur', aan de voorgevel van de voormalige synagoge, herinnert aan hun tragisch lot. Pieter Kapinga keerde na de oorlog terug in Kampen. Zijn burenen aan de Fernhoutstraat verwelkomden Kapenga met een lang gedicht, waarvan de eerst vier regels luiden:

*Hiep, hiep hoera! Hij is er weer!
P. Kapenga, een kranig heer!
Hij wist wat plicht hem had geboden.
Hij hield zijn handen van de Joden.*

Pieter Kapenga nam in 1945 zijn plaats bij het Kamper politiecorps weer in. Hij bleef tot aan zijn pensioen een gewaardeerde collega: standvastig, eerlijk en consequent. Nauwgezet tekende hij na de oorlog zijn belevenissen tijdens de bezetting en kampjaren op, vanaf de dag dat hij weigerde mee te doen aan de vervolging van joden tot zijn terugkeer bij zijn gezin. Zijn verhaal maakt duidelijk hoe hij durfde te treden uit het schemergebied tussen goed en fout. Gesterkt door zijn gevoel voor rechtvaardigheid en Godsvertrouwen kwam hij ertoe zich te verzetten tegen de bezetter. Inderdaad een kranig heer!

Iet Erdtsieck

Bronnen

- Dagboek Pieter Kapenga, in privébezit van zijn kleinzoon Pieter Treep.
- Ekkel, J., *Steeds getrouw. De Kamper politie door de eeuwen heen* (Kampen 1993).
- GAK, C 2822, Rapport inspecteur J. de Bruijn aan burgemeester M.Oldenhof, 20-11-1942 en Hulde van de Fernhoutstraat aan de Heer P. Kapinga; Archief 0050, inv. nr. onbekend, Zuivering politie, 16-05-1945 en 19-09-1945.
- Kamper Nieuwsblad*, 22-02-1958 en 01-03-1958.
- Keuter, J.B., *Kampen in oorlogstijd* (derde druk; Kampen 1982).
- Meershoek, G., *Dienaren van het gezag. De Amsterdamse politie tijdens de bezetting* (Amsterdam 1999).
- Zee, N. van der, *Om erger te voorkomen, De voorbereiding en uitvoering van de vernietiging van het Nederlandse jodendom tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 1999).
- Gesprek met oud-adjutant van politie Mannes Koers, 21-07-2009.